

- 01 Zasutým a zapomenutým kořenem a zdrojem myšlenky rovnosti lidí je starozákonní pojetí, že člověk (tj. člověk vůbec) byl nejenom stvořen až naposled a že tedy je vrcholem všeho stvoření, ale že mu byla svěřena odpovědnost za všechny tvory ostatní a vláda nad nimi. Člověk však zhřešil a tak ztratil svou kvalitu. Jediná rovnost, která mu zůstala, spočívá v tom, že před boží tváří je stejným hříšníkem jako ti druzí.
- 02 Nová doba stále víc nahražovala Boha přírodou. To nutně vedlo k nejrůznějším rozporům. I když přirozenoprávní teorie měla značný a pozitivní význam v dějinách práva, je založena na myšlence velmi konfúzní a přinejmenším vnitřně rozporné, ne-li vysloveně klamně.
- 03 V přírodě vůbec neplatí rovnost práv, nýbrž právo silnějšího (nebo spíše schopnějšího). Formulace, které převzala ještě Všeobecná deklarace a řada dalších dokumentů na ní postavených, je zjevně v rozporu s tím, co vidíme a s čím máme bezprostřední, vlastní zkušenost. Lidé se nerodí jako vybavení stejnými právy a stejnou důstojností, naopak mají jako novorozenci obrovské nevýhody proti ostatním lidem.
- 03 Základní práva novorozenců - ale zde musíme být mnohem radikálnější: základní práva také embryí, lidských zárodků - spadají v jedno se závazky jiných, ostatních lidí vůči nim. Formulace lidských práv je pouhou formulací a nemusí vystihovat genezi lidských práv, a to ani jejich fylogenezi, ani jejich ontogenezi. Člověk se stává člověkem jen do té míry, pokud jiní lidé dostojí svým povinnostem vůči němu.
- 04 Filosofická chyba moderního (modernistického) chápání lidských práv spočívá v jejich objektivizaci, tj. v hypotetické (a hluboce nesprávné) představě, že jsou jakoby vlastností nebo výbavou každého člověka od samého narození, tedy že jakoby "jsou", že to jsou daná jsooučna. To vyplývá z toho, že moderní doba amputovala situaci společnosti i jednotlivce celou jednu dimenzi, totiž strukturovanou budoucnost.
- 05 Křesťanství vtisklo celé evropské civilizaci původně staro- izraelskou životní orientaci do budoucnosti. Každý Evropan je tedy ve svém přístupu ke světu a ke skutečností zaměřen tváří (čelem) k budoucnosti. Ale moderní člověk tuto budoucnost vyprázdnil, udělal z ní vakuum. Budoucnost je přicházející prázdno, které máme zaplnit svými činy. Přesněji: tato budoucnost bude jednak plná relikvů minulosti resp. následků toho, co se v minulosti stalo, ale všechno nové, které se objeví, záleží na nás, na našich rozhodnutích, na naší vůli a na naší schopnosti tuto vůli důsledně prosazovat.
- 06 Lidská práva požívají dnes velkého respektu a mají velkou váhu i v politickém utváření nových poměrů v Evropě. Proto je vysoce aktuální, ale také náročnou úlohou filosofů a filosofie, aby dosavadní ideologii, na které myšlenka základních a nezadatelných i nepřenosných práv člověka i občana stojí, podrobila kritice a důkladnému přehodnocení, ale především aby vypracovala nové, ale přijatelné nebo alespoň přijatelnější pojetí, které by myšlenku lidských i občanských práv postavilo na bezpečnější teoretický základ.
- 07 Po mém soudu je tu k dispozici schůdná cesta kupředu jen za jedné základní podmínky: když změním své chápání budoucnosti a vůbec skutečnosti, tj. když začneme vážně počítat se skutečnostmi které nejsou, ale které jsou skutečnější než ty jsoucí (tak nás to učil Rádl: to, co být má, je skutečnější než to, co jest).
- 08 Významným pokynem je nám to, co naznačuje sám český jazyk: slovo právo je etymologicky příbuzné s mnoha dalšími slovy, označujícími "to pravé" (tedy to, co "má být"), jak je spravedlnost, správnost, pravda, ale také s jinými, která ukazují, jak lze od jenom daného dojít k pravému: příprava, oprava, náprava, i jak lze napravené uchovat: správa, pravidla, a mohli bychom uvádět ještě řadu dalších.
- 09 Právo tedy a vůbec lidská i občanská práva nejsou ničím jen daným, ale jsou tím, co má být, i když to - ještě - není. My však jsme voláni a vyzýváni k tomu, abychom tomu "pravému", co "má být", pomohli k uskutečnění a k vítězství. Práva tedy musíme chápat jako výzvy, ne jako danosti, s nimiž se každý člověk rodí jako s nějakou svou dispozicí. Práva nejsou dána, nýbrž platí. A pro koho platí? Jistě ne pro právě narozené nebo ještě třeba ani nenarozené dítě; to o nich ještě ani neví a nemůže vědět. Platí především pro rodiče, ale i pro další, pro všechny ostatní lidi.
- 10 Nakonec musíme udělat ještě jeden krok: ekologické myšlení nás naučilo vážně počítat i s lidskými právy generací, které se ještě vůbec nenarodily, ba kterým se nenarodili ještě ani jejich rodiče. To je ten poslední argument pro to, že práva nejsou přirozenou výbavou každého člověka hned od jeho narození. Práva jsou tu dříve než člověk, který jich má užívat. Řekl-li kdysi Rádl, že nemáme pravdu, ale rodíme se do ní, můžeme s plným oprávněním jeho formulaci aplikovat i na lidská a občanská práva: nemáme tato práva, ale rodíme se do nich. Neboť tato práva platila a platí daleko dříve, než se rodíme.

Praha, 12. 3.1991.

Příprava na diskusi v rozhlase; neuveřejněno.